

Om løbsk tale

- information om løbsk tale hos børn, unge og voksne

Dorte Hansen

Dansk Videnscenter for Stammen

Dorte Hansen
Om løbsk tale
- information om løbsk tale hos børn, unge og voksne

Tegninger: Anna Gram Knudsen

© Dansk Videnscenter for Stammen, 1999, genoptrykt 2008

Layout og tryk: Røde Hane, København

ISBN: 978-87-90588-03-8

Indhold

Forord	5
Indledning.....	7
Hvad er løbsk tale	8
Sammenhæng mellem løbsk tale og stammen	12
Sammenhæng mellem løbsk tale og andre sproglige problemer	13
Hvordan skal man forholde sig til mennesker med løbsk tale.....	15
Hvad kan man gøre ved løbsk tale	19
Hvor kan man henvende sig.....	19
Litteraturhenvisninger	20

"Lægger du mærke til, at det engang imellem er svært for andre at forstå, hvad du siger?"

"Giver de dig nogle gode råd?"

"Ja, for de siger så tit 'hva'?" - Det er irriterende!"

"Ja, de siger, at jeg skal tale langsommere. Det kan jeg også godt i 2 minutter, men så glemmer jeg det!"

Forord

Denne pjecce beskriver på en kortfattet måde, hvad løbsk tale er, og hvordan dens blandingsformer til stammen og andre sproglige problemer ser ud, samt hvordan man kan forholde sig til mennesker med løbsk tale.

Pjecen er udarbejdet på baggrund af tilgængeligt litteratur på området og forsøger at få flere holdninger til løbsk tale frem.

Formålet med pjecen er at give oplysning om løbsk tale og dens blandingsformer, dels til personer med løbsk tale, dels til forældre, lærere og pædagoger til børn med løbsk tale.

København, februar 1999
Dorte Hansen

Indledning

Løbsk tale er en tale-sproglidelse, som man allerede kendte for over 2000 år siden. Det var den græske filosof Hippocrates, som først beskrev den hakkende og hurtige tale, som: *“Det er resultatet af en forstyrrelse mellem tanke og tale”*. Selvom der er gået mange år siden, er det stadigvæk svært på en kort, klar og præcis måde at beskrive løbsk tale.

Der er mange grunde til at forskere og behandlere har så svært ved at blive enige om en entydig beskrivelse. En af dem er, at løbsk tale ofte er forbundet med andre tale-sprog-lidelser, som gør, at den får en uklar fremtrædelsesform. Men selv om man forsøger at finde nogle gode beskrivelser og definitioner, består løbsk tale af så mange forskellige elementer, at behandlere alligevel har problemer med at finde en god og effektiv måde at behandle løbsk tale på.

Løbsk tale kan f.eks. komme til udtryk:

- som hurtig og/eller stødvis og utydelig tale.
- som brudstykker af “sort tale”, dvs. ord, som andre ikke kan forstå, blandet ind imellem en helt almindelig tale.
- som hurtig tale, hvor personen også tænker hurtigt og springer i tankegangen, og samtidig har svært ved at lytte til andres budskab. Disse personer vil derfor ofte være hurtige og skiftende i deres væremåde.
- som manglende evne til at planlægge og lytte til egen “indre tale”. Her er talen præget af mange brud og gentagelser, fordi den løbsk talende ofte er nødt til at lave om og reparere på det, som er sagt forkert. Det gør talen meget hakkende og meningen uklar.
- hos personer, som også stammer. Hos sådan en person, kan det være svært at opdage den løbske tale, fordi stammen dækker over den.

Løbsk tale er et alvorligt tale-sprog handicap, fordi:

- den er svær at opdage
- den er svær at adskille fra andre tale-sprogproblemer
- den er svær at behandle

Hvad er løbsk tale?

Tidligere, specielt i USA, har man haft den opfattelse, at løbsk tale var en del af stammeproblematikken. Men man er i de seneste årtier blevet klar over, at løbsk tale er en selvstændig tale-sproglidelse, som skal have sin egen behandling, selv om personer med løbsk tale ofte har både stammen og/eller andre tale-sprogproblemer.

Nogle opfatter løbsk tale som en ren talelidelse, mens der er andre, som mener, at løbsk tale i virkeligheden er en sproglidelse, hvor den hurtige og/eller stødvise tale blot er et symptom på de indre sprogproblemer. Med dette menes, at løbsk tale er en lidelse, som finder sted i tankeprocesserne forud for talen.

Det anslås, at der findes omkring 1,5 % løbsk talende i en befolkning, og at der er fire gange så mange mænd som kvinder. Den løbske tale viser sig allerede, når barnet begynder at tale. Det er ofte børn med forsinket tale- og sprogudvikling, som siden viser sig også at have løbsk tale. Nogle mener, at den løbske tale forværres i puberteten.

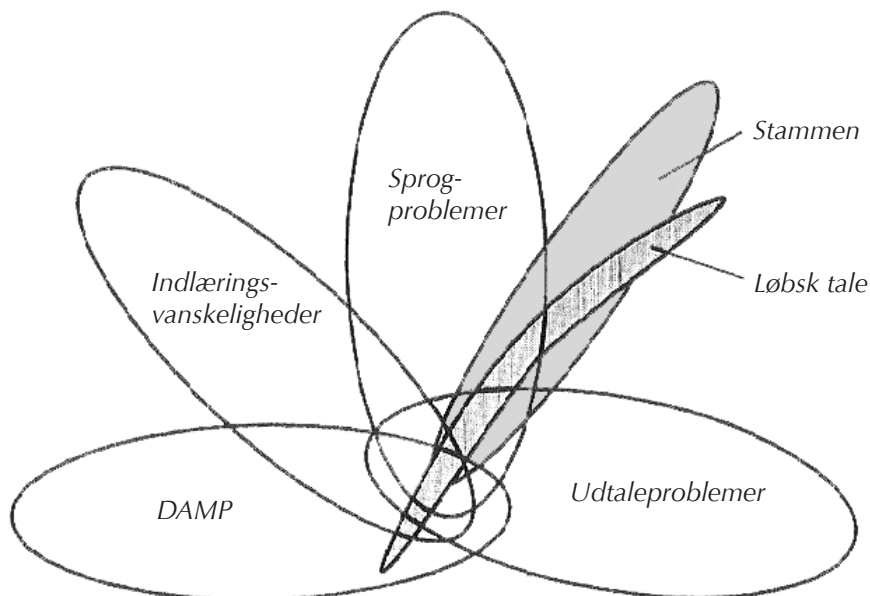
Den løbske tale findes desuden i forskellige sværhedsgrad. Nogle kan have løbsk tale i let grad, mens andre kan være hårdt ramt og har store problemer i samtale med andre.

Man kan inddele løbsk tale i fire hovedgrupper:

- ren løbsk tale
- løbsk tale og stammen

- løbsk tale og andre sproglige vanskeligheder
- løbsk tale, stammen og andre sproglige vanskeligheder

Ill. efter St. Louis, upub.

Illustrationen viser, hvordan den løbske tale dels står alene, dels blander sig med andre problemstillinger. Man kan se, at det er få mennesker, som har ren løbsk tale. Der er langt flere, som både har løbsk tale og andre problemer. Blandt andre har flere personer med psykisk udviklingshæmning, indlæringsvanskeligheder og DAMP løbsk tale end i normal befolkningen.

De almindeligste kendetegn ved løbsk tale er:

- hurtigt og/eller uregelmæssigt taletempo
- utydelig og uskarp udtale
- gentagelser af stavelser, ord og lyd
- den løbsktalende er ofte ikke bevidst om sine problemer

Det er kendetegn, som de fleste forskere og behandlere kan blive enige om og bruger i deres definition af den løbske tale. Vi kalder det for den *korte definition*.

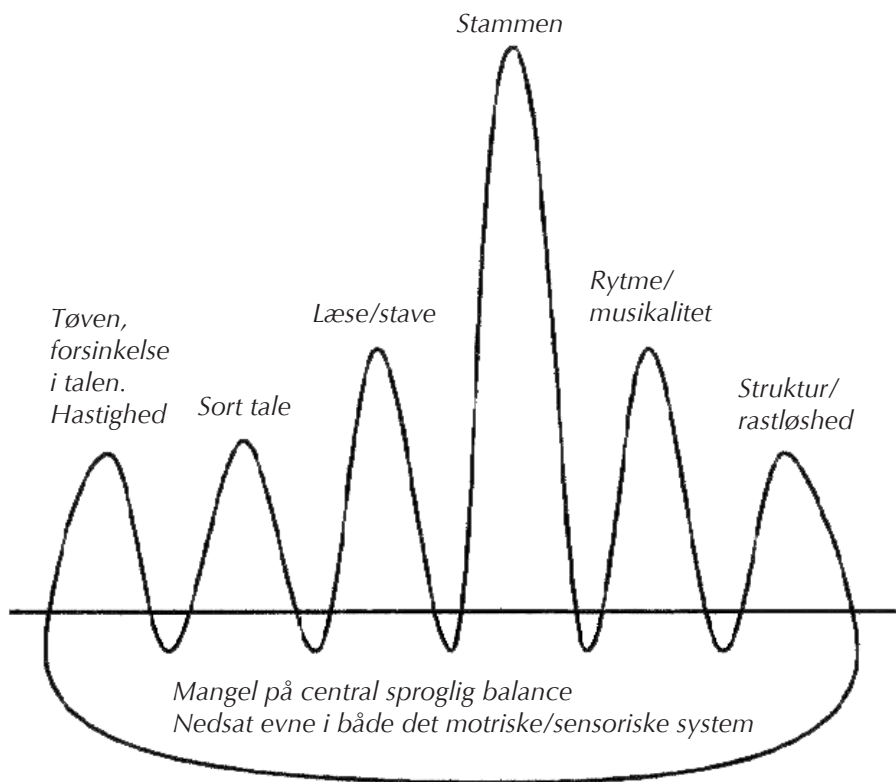
Der er dog nogle forskere, som har en langt bredere forståelse af den løbske tale. Deres definition kalder vi for *den brede definition*. Den inddrager, udover de fire kendetegn fra den korte definition, nogle andre problemer af sproglig karakter. De behøver ikke nødvendigvis være til stede alle sammen.

Det kan f.eks. være:

- stammen
- kort opmærksomhed
- problemer med at sammenstille og fortolke budskaber til en meningsfuld helhed i samtale med andre
- ordblindhed
- mangel på overblik og struktur
- problemer med opmærksomhed og koncentration
- rastløshed og impulsivitet
- mangel på rytme og musikalitet

For fagmanden gælder det således at forsøge at finde ud af, hvad det er for nogle løbsk talende elementer, man kan høre i personens tale, og hvilke løbsk talende elementer man bemærker ved personens lytteevne og væremåde. På den måde kan det lette forståelsen for, hvilke problemer den løbsk talende har i sin kontakt og samtale med andre og også, hvordan man kan afhjælpe disse i hverdagen.

Mange af elementerne i den brede definition fremkommer som følge af den tidligere nævnte grundlæggende mangel på central sproglig balance. Det betyder, at der muligvis kan ligge en organisk hjerneskade til grund for den løbske tale. Flere undersøgelser af hjernefunktionen hos løbsk talende viser, at der er afvigende reaktioner. Andre igen har påvist, at årsagen til løbsk tale skyldes en gennemgribende sproglig forstyrrelse.

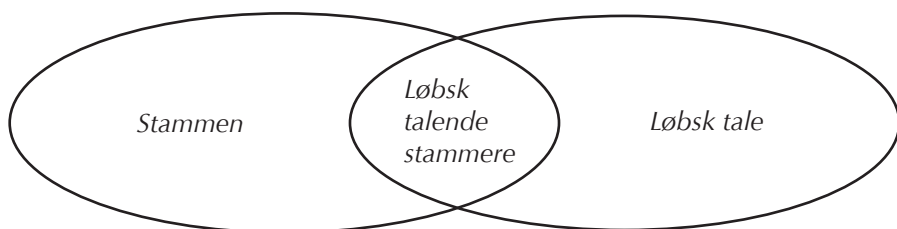

Ill. frit efter Weiss, 1964

Løbsk tale kan i den brede definition til forveksling ligne de symptomer, som man ser hos børn med indlæringsvanskeligheder og DAMP problematik. I de sidste årtier er løbsk tale derfor blevet kaldt for et syndrom, dvs. en samling af symptomer, som kan – men ikke nødvendigvis behøver – være til stede.

Sammenhæng mellem løbsk tale og stammen

Man kan sige, at stammen og løbsk tale er *beslægtede*. De er begge forstyrrelser i den flydende tale. Ofte findes de hos den samme person, og løbsk tale kan udvikle sig til stammen.

Men de er også *modsatninger*, fordi de synes at være i hver sin ende af en skala. Stammeren er sig sin talelidelse pinligt bevidst, hvorimod den løbsk talende ofte ikke synes at have nogen klar forestilling om sine tale-sprogvanskeligheder. Stammeren har større problemer med at tale til fremmede og i ukendte sammenhænge, og hans stammen synes at forværres, når han bliver stresset eller forsøger at gøre sig umage med at tale flydende. Det er modsat hos den løbsk talende. Hans tale bliver bedre i de sammenhænge, hvor han er bevidst om, at han skal gøre sig umage for at tale mere tydeligt og forståeligt.

Stammesymptomer og andre tale-sproglidelser er med til at skjule de løbske elementer hos børn. Først når sproget er modnet, og de andre vanskeligheder er overvundet, vil den løbske tale stå tydeligere frem.

Løbsk tale har været opfattet som stammens forstadium, stammens fundament eller en videreudvikling af stammen. Men i de senere år har undersøgelser peget på:

- at tilstedeværelsen af stammen og løbsk tale skifter fra generation til generation

- at kombinationen af løbsk tale og stammen, som før nævnt, ses hyppigt
- at hos op til 30 % af de personer, som søger behandling for stammen, ses også elementer af løbsk tale i mindre eller større grad
- at når et menneske bliver behandlet for en stammen, kan der i forløbet dukke symptomer op på løbsk tale, ofte i form af det hurtige taletempo og gentagelser
- at når stammen optræder sent, som i 10 års alderen, hænger den i halvdelen af tilfældene sammen med løbsk tale
- at der kan opstå stammen, når den løbsk talende forsøger at beherske sin løbske tale ved at undgå den og bekæmpe den
- at hos en stor del børn, som har andre tale-sprogproblemer, findes der også både løbsk tale og stammen.

Sammenhængen mellem løbsk tale og andre sproglige lidelser

Man må have *sproglige færdigheder* for at kunne give udtryk for sine tanker, dvs. at man skal kunne planlægge sine sætninger. Man skal kunne vælge de rigtige ord og sige dem i den rigtige rækkefølge og med korrekt grammatik, så meningen passer med tankerne, og andre forstår dem rigtigt.

Man skal have *motoriske færdigheder*, så man spontant kan tilpasse sine muskler til taleproduktion. Vi bruger og bevæger flere hundrede muskler, hver gang vi taler. Er der vanskeligheder med rækkefølgen i bevægelserne, høres det som for hurtigt, uregelmæssig tale eller overdreven artikulation.

Man skal således have færdigheder på begge niveauer for at kunne formulere sine tanker og tale flydende, men også kunne koordinere de to.

Hos løbsk talende med andre sproglige problemer ses ofte en diffus tankeproces og en uudviklet sans for sprogets naturlige rytme og tryk. Derfor kan man hos nogle løbsk talende opleve en stereotyp talemelodi. Den diffuse tankeproces kan give sig udslag i manglende overblik og mangel på planlægning og struktur. Det viser sig på den måde, at den løbsk talende springer i tankegangen, har let ved at lade sig aflede, har opmærksomhedsproblemer og derfor svært ved at lytte.

Vanskeligheder med udtalen er et andet af de hyppige sproglige fænomener, som er en del af løbskheden. Man hører det i talen som utydelig og uskarp udtale, men efter en nærmere analyse er det, fordi der forekommer:

- udeladelser (ha kø- han er kørt, gøding- gødning),
- sammentrækninger (skogår- skolegården, gå- grå),
- ombytninger (Kalø slotsurin- Kalø slotsruin)
- indsættelse af forkert lyd (falel- farvel, dod-død).

Der vil ofte være stave- og læsevanskeligheder forbundet med løbsk tale, men nogle gange ligner det blot ordblindhed - i virkeligheden er det den løbsk talendes ustandselige fejllæsninger og misforståelser af teksten på grund af den førnævnte diffuse tankeproces.

Disse problemer kan afspejles i mundtlig og skriftlig formulering. F.eks. vil den mundtlige formulering være præget af associationer, og skriften vil ofte være fyldt med overstregninger og andre rettelser.

Hvordan skal man forholde sig til mennesker med løbsk tale?

Man kan forholde sig til mennesker med løbsk tale på forskellige måder. Nogle måder kan opfattes som negative af den løbsk talende selv, og andre kan have en positiv virkning.

Den *negative* måde kan være den, hvor samtalepartneren giver den løbsktalende nogle råd, som er svære at følge. Det kan være råd som f.eks.:

- tænk, før du taler
- tal langsomt og tydeligt
- du kan jo godt, hvis du vil

Det er råd, som ofte kun vækker irritation og trykker selvværdet hos den løbsk talende. Den løbsk talende ville jo gøre det, hvis det var muligt.

På grund af den løbsk talendes svigtende opmærksomhed, koncentration, hukommelse og svage lytteevne vil det ofte være almindelig at tro om løbsk talende børn, at det er bevidst, dårlig opførsel. Derfor vil man ofte skælde ud, fordi man misforstår de løbsk talende børns handlemåder.

Den løbsk talende persons selvopfattelse kan blive mærket, hvis omgivelserne forholder sig på den negative måde, og det vil blot gøre det endnu sværere for ham at skærpe sin opmærksomhed og udvikle sin lytteevne og hukommelse.

Den *positive* måde at se problemet på, vil gøre kommunikationen lettere både for den løbsk talende og for omgivelserne. I dagligdagen må man derfor prøve at tage højde for den løbsk talendes vanskeligheder. Når det drejer sig om børn, kan man gøre det ved at give den løbsk talende struktur i hverdagen. Struktur giver overblik og bliver til vaner og rutiner. Vaner og rutiner er noget, man bruger uden at skulle tænke eller huske. Derfor er de gode for løbsk talende. Alt, hvad der kan gå automatisk, i stedet for gennem tankerne, giver lettelse i dagligdagen.

Dernæst kan man hjælpe det løbsk talende barn, så det bliver bedre til at kommunikere med sine omgivelser. Det kan man gøre ved bl. a. at give konstruktiv kritik, give det nogle taleregler og lære det at tænke på konsekvenserne af det, der siges.

Her er nogle eksempler på, hvad man f.eks. kan *svare* et løbsk talende barn for at lære det at rette opmærksomhed mod sin tale:

- Det forstår jeg godt. Det sagde du tydeligt
- Jeg forstår ikke, hvad du siger; kan du sige det på en *anden* måde, med nogle *andre* ord

Eller at prøve at vænne det løbsk talende barn til at rette opmærksomheden mod den, som lytter, bruge sin øjenkontakt, aflæse mimik og kropssprog og f.eks. kunne spørge lytteren:

- Fik du fat i, hvad jeg sagde
- Vil du gerne have, at jeg gentager det
- Forstod du, hvad jeg sagde, eller skal jeg sige det med nogle andre ord
- Vil du gerne have mig til at sige det igen på en anden måde

Det kan være svært at få løbsk talende personer til at holde fast i en bestemt tankegang eller et bestemt emne i en samtale. Ofte associerer de og får gode ideer og kommer til at tænke på mange uvedkommende ting. De laver tankerækker, som man er nødt til at afbryde, hvis man vil holde dem på sporet, f.eks.:

- Det, vi er ved at tale om nu, er...
- Vi må tilbage til det, vi talte om før
- Først taler vi om..., bagefter tager vi det andet..., og til sidst...
- Du er ved at lave... nu. Det andet venter du med

Det kan ofte være svært for børn med løbsk tale at lege med andre, fordi de har problemer med at lytte og især at bearbejde det, som bliver sagt. Man vil ofte høre bemærkninger fra pædagoger og forældre som:

- De andre gider ikke lege med ham, for han vil hele tiden bestemme og får hele tiden nye ideer til, hvad de skal lave. Det gider de andre ikke. De vil hellere fortsætte med det, de er i gang med. Han er alt for hurtig
- Han styrer altid de andre, når de leger. Hvis de vil bestemme, gider han ikke være med. Det kan han ikke finde ud af. Så bliver de uvenner

Hvis man lidt populært skal forklare, hvad det er, der sker, kan man forestille sig, at den ene tanke tager den næste med sig, og at det derfor til sidst er svært at finde ud af, hvilken en der var først, og hvilken en, der skal bruges i sammenhængen nu. Man kan sige, at den løbsk talende har svært ved at holde fast i den røde tråd og stoppe tankeflugten, trække det væsentlige frem og skubbe det uvæsentlige til side.

Derfor er det nødvendigt, at de voksne omkring børn med den type problemer ved, at det er sådan fat, og forstår meningen med at strukturere hverdagen for børnene, så de kan trives med rutiner, der gør, at de ikke hele tiden behøver tænke over, hvad de nu skal foretage sig.

Hvis vi ser på gruppen af unge og voksne med løbsk tale, findes mange af de samme problemstillinger, som hos børn.

Et typisk eksempel kan f.eks. være en ung gymnasieelev, som er blevet bedt om at gå til talepædagog, fordi de på skolen ikke kan forstå hans tale, eller den unge voksne, som af arbejdspladsen er blevet bedt om at få gjort noget ved sit taleproblem. Når de taler langsomt, taler de perfekt, men de kan ikke holde den lave hastighed i mere end et øjeblik. Den unge voksne med løbsk tale har svært ved at lytte til sig selv og andre, sætningerne er i uorden, og der er mange gentagelser. Men

det er ikke den samme type gentagelser, som man ser hos mennesker, der stammer. De løbsk talende viser ingen tegn på frygt for ord eller situationer. De er meget lidt bevidste om deres talevanskeligheder og mener, at det er omgivelsernes problem at forstå, hvad de siger. Derfor kan det være svært at motivere unge og voksne med løbsk tale for talepædagogisk behandling.

Hos unge og voksne kan man lægge ansvaret over på dem selv ved at give dem indblik i den løbske tales natur og hjælpe dem til at forstå, hvorfor det er så svært at føre en samtale, både som lytter og taler, og hvorfor man ofte taler forbi hinanden. Det vil derfor være bedre at sige ærligt, når der er noget, som er svært at forstå, frem for at lade som om, man har forstået det.

Hvad kan man gøre ved løbsk tale?

Personer med løbsk tale kan søge hjælp hos en talepædagog. Det er vigtigt at få stillet den rigtige diagnose, så den løbske tale ikke bliver misforstået som noget andet, eller fejlbehandlet. Den løbske tale kan ikke fjernes, men man kan afhjælpe mange af tale-sprogproblemerne med undervisning, jo tidligere, des bedre.

Unge og voksne med løbsk tale kan hjælpes til en erkendelse af, hvilke problemer de har i samvær med andre mennesker. Desuden vil mange kunne få udbytte af talepædagogisk undervisning/behandling, som mere direkte tager udgangspunkt i den enkeltes tale-sproglige problemer.

Hvor kan man henvende sig?

Vejledning, rådgivning og behandling af løbsk tale er gratis. Man henvender sig til sin kommunes pædagogisk psykologisk rådgivning, PPR - kontor, hvis man har et barn med løbsk tale, eller til talepædagogen på barnets institution eller skole. Er man over 18 år, henvender man sig på taleinstituttet/kommunikationscentret i kommunen eller regionen.

Litteraturhenvisninger:

Daly, D. A.: The Atypical Stutterer, Academic Press 1986

Grohnfeldt, M.: Störungen der Redefähigkeit, Band 5, Edition Marhold 1992

Hurvitz, S.: Anmeldelse af Deso Weiss: Cluttering, i: Tale og Stemme, 1970, 30. årg., nr. 1

St. Louis, K. O. & Myers, Fl. L.: Cluttering: A Clinical Perspective, Far Communications Ltd., 1992

Preus, A.: Stamning og løpsk tale, Universitetsforlaget AS, 1987

Van Riper, C.: The Nature og Stuttering, Prentice Hall, 1971

Van Riper, C. & Emmerick, L.: Speech Correction, Prentice Hall, 1990

Teigland, A.: Løpsktalende ungdomselever i dialog med normaltalende, hovedopgave ved institut for specialpedagogikk, Universitetet i Oslo, 1994

Teigland, A.: "Det var ikke lett å forstå dette."- "Ja, men du fikk det vel med deg?", i: Norsk tidsskrift for logopedi, 1997, 43. årg., nr. 4

Tinge, J.: Foredrag om løbsk tale, i: Dansk Audiologopædi, 1984, 20. årg., nr. 4

Weiss, Deso: Cluttering. Prentice Hall, 1964